

ОРІЕНТАЦІЙНА МЕТАФОРА У ФРАЗЕОЛОГІЇ НОВОЗЕЛАНДСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Шимянова М. В.

асистент кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови

Запорізький національний університет

вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна

orcid.org/0000-0003-0685-6486

mary28481@gmail.com

Ключові слова: *теорія когнітивної метафори, орієнтаційна метафора, новозеландський національний варіант англійської мови, фразеологія.*

Фразеологія становить культурно навантажений шар лексики і віддзеркалює знання та уявлення мовців про довкілля та своє буття. Досвід орієнтації у просторі набуває особливого значення для носіїв південних варіантів англійської мови з огляду на демографічні зміни та міграцію з північної до південної півкулі. Саме цим можна пояснити продуктивність фразеологізмів, утворених унаслідок процесів концептуалізації на основі орієнтаційної метафори, у новозеландському національному варіанті англійської мови.

Орієнтаційна метафора є внутрішньо систематизованою, слугує важливим інструментом концептуалізації як конкретних, так і абстрактних понять. Продуктивність орієнтаційної метафори у процесах фразеологізації засвідчує ефективність семіотичних засобів, утворених на основі просторових метафор, їх прозорість і комунікативну доцільність, що пояснюється порівняною легкістю декодування втіленої в них інформації. Твердження про те, що концептуальні метафори охоплюють усю сферу людського досвіду і мають значний когнітивний потенціал, наразі підкріплюється численними дослідженнями концептуальної метафори, яка співвідноситься з більшістю сфер людської діяльності.

Статтю присвячено аналізу ролі орієнтаційної метафори у процесах формування англомовної картини світу, вербалізованої лексико-фразеологічними засобами новозеландського національного варіанту англійської мови. Матеріал дослідження (200 фразеологізмів) виокремлено зі словників, електронних баз даних, регіональної преси, художніх текстів. Корпус одиниць проаналізовано за допомогою комплексу методів та методик, як-от метод суцільної вибірки та описовий метод, структурно-семантичний метод та компонентний (семний) аналіз, метод фразеологічного опису, метод аналізу словникових дефініцій та зіставний метод, концептуальний аналіз.

Результати дослідження підтвердили, що просторові метафори залежать від нашого фізичного і культурного досвіду, а не встановлюються довільно. Метафора – ефективний спосіб пізнання, формування концепту, а також його вербалізації. Метафора має безліч фізичних і соціальних основ, структурує різні сфери людського буття (природа, політика, релігія, масова культура тощо), спрямовує комунікацію та поведінку мовців.

ORIENTATIONAL METAPHOR IN NEW ZEALAND PHRASEOLOGY

Shymianova M. V.

Assistant at the Department of Theory and Practice of English Translation

Zaporizhzhia National University

Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine

orcid.org/0000-0003-0685-6486

mary28481@gmail.com

Key words: *theory of cognitive metaphor, orientational metaphor, New Zealand national variety of English, phraseology.*

Phraseology is a culturally marked layer of lexicon, since it mirrors national colouring of speakers' knowledge about the world. Spatial experience has become of particular significance for speakers of southern varieties of English whose worldview has been shaped by demographic changes, history of migrations, and contrasts in life conditions in the Northern and Southern hemispheres. For this reason, spatial metaphors have proved to be productive in the enrichment of New Zealand English phraseology.

Because metaphors are systemic, they are an efficient mechanism of reasoning and interpreting both concrete and abstract concepts. Orientational metaphor is a kind of cognitive metaphor that helps to conceptualise our physical and social experience due to our bodily experience and understanding of space or direction. The usefulness of orientational metaphors results from their semiotic advantage, transparency of encoding, and communicative value. As is argued by linguists and cognitive scientists, conceptual metaphors are pervasive and related to all spheres of human experience, and reveal significant cognitive potential.

The article discusses the role of orientational metaphors in the development of the English-speaking worldview, particularly in New Zealand phraseology. The data comprise 200 idioms selected from dictionaries, electronic databases, regional press and literary texts. The data were analysed by a set of methods including sampling, structural and componential analyses, method of phraseological description, semantic analysis of dictionary definitions, comparative and conceptual analysis.

The findings proved that spatial metaphors are not accidental, but motivated by our physical and cultural experience. Metaphor is an efficient way of cognizing the world, conceptualizing and verbalizing knowledge. Being grounded in our biological and social experience, metaphors are flexible cognitive devices that structure various social domains such as nature and environment, politics, religion, popular culture and other concerns of everyday life. By means of metaphor we communicate and coordinate our verbal and non-verbal behaviour.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві питання вербалізації досвіду мовців, їхніх знань і вражень про довкілля досліджуються у нерозривній єдності з проблемами національної своєрідності лексики, зокрема фразеології. Зростає увага до фразеологічних підсистем національних варіантів англійської мови [2; 1].

Лінгвокультурологічний та лінгвокогнітивний аналізи усталених виразів розкривають ключові поняття національних культур, специфіку етнічного світобачення та образи світу [3], вербалізовані за допомогою фразеологічних підсистем поліетнічної англійської мови. Ефективність вивчення особливостей лінгвальної актуалізації національних картин світу підвищує розгляд фразеології в контексті теорії концептуальної метафори [4]. Плідність такого підходу очевидна, адже

дозволяє уникнути протиставлення буквальної й образної репрезентації інформації, уможливило встановлення закодованих у мові конвенційних кореляцій між різними сферами пізнання [6; 5]. Зважаючи на це, розгляд фразеології в річищі теорії концептуальної метафори [7, с. 4–5; 8; 9] є цілком виправданим, адже мовні вирази віддзеркалюють концептуальні зв'язки, вмотивовані досвідом фізичної та соціальної взаємодії мовців із довкіллям.

Актуальність дослідження зумовлена антропоцентричним спрямуванням сучасного мовознавства, зростанням наукового інтересу до проблем мови і мислення, мови і культури, концептуальних картин світу, вербалізації знання, життєвого досвіду, норм соціальної поведінки, системи цінностей та антицінностей.

Мета статті полягає у визначенні ролі орієнтаційної метафори у процесах формування фразеології новозеландського національного варіанта англійської мови.

Дослідження орієнтоване на розв'язання таких основних завдань, як добір матеріалу та систематизація корпусу досліджуваних фразеологізмів; аналіз просторових опозицій та їх проєкцій на інші сфери пізнання, репрезентовані в новозеландській англійській мовній картині світу засобами фразеології.

Об'єкт дослідження становить фразеологія англійської мови, **предмет** – роль орієнтаційної метафори у процесах формування фразеологізмів новозеландського національного варіанта англійської мови.

Матеріал дослідження (200 фразеологізмів) виокремлено з авторитетних регіональних словників [10], електронних баз даних, регіональної преси, художніх текстів. Фразеологізми проаналізовано за допомогою комплексу **методів та методик**, що становить структурний, компонентний та концептуальний аналізи.

Попри інтенсивність дослідження різних аспектів збагачення лексики новозеландського варіанта англійської мови [2; 12; 13; 14], роль орієнтаційної метафори у розвитку новозеландської фразеології залишається ще не вивченою.

Запропонований підхід поглиблює уявлення стосовно особливостей новозеландської англійської мовної культури, окреслює роль орієнтаційної метафори у формуванні національної картини світу, вербалізованої засобами фразеології.

Виклад основного матеріалу. Концептуальну метафору розуміють як принцип пізнання внутрішнього та зовнішнього світу людини, який актуалізується в інтерпретації нового знання про об'єкти пізнання в термінах уже набутого знання. Шляхом мапування – проєкції когнітивних структур із однієї сфери в іншу – устанавлюються стійкі відповідності між концептуальним джерелом та ціллю метафоризації. Ці зв'язки вербалізовано і збережено у мовній та культурній традиціях суспільства. Одним з ефективних механізмів концептуалізації є орієнтаційна метафора [4, с. 14; 15, с. 130, 132] – концептуальна структура, утворена за просторовою моделлю та актуальними для неї опозиціями (верх – низ, зад – перед, усередині – назовні, праворуч – ліворуч, на/до – від, мілина – глибина, центр – периферія).

За результатами дослідження фразеології новозеландського варіанта англійської мови орієнтаційна метафора виявилася продуктивною у процесах концептуалізації таких сфер, як:

- цінності – *light on the hill* “high moral values”;
- емоції та почуття – *get one's back up* “to become angry or annoyed”, *back-up* “revenge”, *up your arse* “an expression of contempt or rude dismissal (of a person, proposition, attitude)”;

- характер, настрої, уподобання – *be up oneself* “to be very conceited”, *out on one's own* “beyond reproach”;

- умови й обставини, що створюють певне становище, становлять ті чи ті взаємини між людьми – *like a shag on a rock* “estrangement, loneliness, isolation”, *be in the bag* “be certain to lose”, *down the road (track)* “to be in an unfortunate state”, *have a down on* “to have a set on, a grudge against”, *back up on someone* “to gang up on (for retaliation)”;

- повсякденна діяльність, як-от важка праця – *flat out like a lizard drinking* “flat out, busy”, відпочинок – *veg out* “relax in front of the TV”;

- соціальна взаємодія – *be on the outer* “the non-members, to be unacceptable”, *take the back track* “to retrace one's steps”; *outdoor education* “canoeing, scuba-diving, climbing, skiing, camping”; *go over the bags* “to leave one's trenches on attack”; *to be out* “to be put out to foster in an institution”.

Помітно, що орієнтаційна концептуалізація охоплює не лише абстрактні, а й загальні та конкретні поняття – *to front at* “to appear (at), to turn up (at)”, *get in behind* “a command to a working-dog to come to heel, or to the rear of a mob of sheep”. Універсальність фразеологізації досвіду мовців виявляється в продуктивності позначень соціально неохвальних явищ: пияцтво – *be out of one's tree* “to be drunk”.

Унікальність новозеландської фразеології створює фокусування уваги на важливій (із погляду мовців) ознаці природного та соціального простору – віддаленості від метрополії та інших центрів цивілізації (*up the country* “away from the coast or a centre of settlement”, *be in the cactus* “a distant and isolated place”). Периферія, глибинка, відсутність комфорту стимулюють яскраві просторові образи, наприклад: *the backbone of the country* “farmers or the farming community regarded as the main producers of natural wealth” (“*Backbone of the country he is, of course, and sees no need for a headpiece to complete the job*” [16, с. 76]), *out of the woods* “free from danger, difficulty” [17, с. 44].

За допомогою орієнтаційної метафори усвідомлено природну й соціальну відокремленість носіїв культури. Так, досвід, набутий за кордоном, за межами країни, концептуалізовано як такий, що здобутий «на іншому боці» (*over* ‘on the other side’) – *overseas experience* “a humorous term for a working holiday to Britain and Europe undertaken by young New Zealanders as part of their informal education”, *go overseas* “go abroad to service outside New Zealand in WW1 and WW2”, *the boys overseas* “referring to servicemen in WW2” (“*They were asked by the announcer to remember the “boys” overseas – the members of the New Zealand Forces*”(1942. *NZEF Times 2 Feb.*3) [цит. за: 10, с. 557].

Географічний чинник багато в чому зумовлює особливості національного характеру острів'ян. Новозеландці – привітний та дружлюбний народ. Віддаленість від інших країн стимулювала формування таких національних цінностей, як співпраця (*be in to win* “invitation to participate in an activity”; *be in* “to pay one’s full share of a round of drinks”), небайдужість, готовність допомогти іншим (*be in* “to privy to, to be an active participant in”), прагнення до свободи (*be on the outside* “to be free”) та досконалості (*out on its own* “excellent of its kind”).

Протягом багатьох років Нова Зеландія була переважно сільськогосподарською країною, через що виник стереотип південця (*Southern man*) – мешканця глибинки, який зник до самотності, відсутності комфорту, важких умов праці і життя. Образ самотньої людини віддзеркалено у таких фразеологізмах: *out-blocker* “one who lives on a remote settlement block” – “It has been my calling these many years to travel up and down this land, in the course of which I have met college professors, college graduates, dungareed *out-blockers*, and the varied gamut between” [10]).

Одиниці з протилежними семами у структурі просторових значень уживаються на позначення різних видів опозицій, зокрема:

DOWN / UP = CENTER / PERIPHERY (*get / go down* “travel from New Zealand to Chatham Islands” – *pull up skates / sticks (and...) “leave your home to go and live in another place”*);

FRONT / BACK = INVOLVEMENT / CRITICISM (*front of mind* “considered very important and usually thought of first by people” – *be on smb’s back* “criticize smb several times on an annoying way”);

IN / OUT = UNITY / EXCLUSION (*be in to win* “invitation to participate in an activity”, наприклад, “*One for Herbie...Be in, it’s ya birthday Herbie*” ([10, с. 370]); *be out* “to be put out to foster in an institution”, наприклад, *out of the woods* “free from danger, difficulty” тощо).

Окремі фразеологізми можна розглядати як результат національно-культурної адаптації, переосмислення словосполучень британського походження під впливом нових національно-культурних умов. Семантичні зміни в одиницях фразеологічного рівня часто пов’язані з природною географічною тематикою. Так, наприклад, значення фразеологізму *to get into the bush* “disappear; escape” ґрунтується на концепті контейнера, який дозволяє протиставити «назовні = не прикриваючись» та «всередині = у внутрішню частину, розташований так, щоб бути непомітним». Словосполучення *to go (to) bush* має значення “live by choice in a rural area without the usual modern conveniences”. За аналогією до британського вислову *take to the woods, out of the woods* “free from danger, difficulty” словосполучення *go bush* вживається щодо того, кого не можна знайти.

Висновки і перспективи дослідження. Орієнтаційна метафора відіграє важливу роль у формуванні фразеологічних одиниць новозеландського варіанта англійської мови. Вона виявляє ємність концептів джерела та цілі метафоризації, є внутрішньо систематизованою та важливою для пізнання різних аспектів буття мовців. Запропонована методика послідовного аналізу фразеологізмів дозволяє здійснити порівняльно-історичний аналіз орієнтаційних метафор у фразеологічних системах інших варіантів англійської мови. У цьому вбачаємо **перспективу** подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козлова Т., Полежаєв Ю., Салій О. Зовнішні та внутрішні стимули розвитку фразеології англійської мови в Австралії. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Філологічні науки.* 2020. Т. 1. № 1. С. 109–116.
2. Kozlova T. O. United in Diversity: Cultural and Cognitive Grounds for Widespread Phraseologisms. *Efficiency Level and the Necessity of Influence of Philological Sciences on the Development of Language and Literature.* Lviv-Torun : Liha-Pres. 2019. С. 91–108.
3. Жукова Н. М. Концептуалізація знань про людину в австралійській англійській картині світу кінця XVIII – середини XIX століть та її витоки в субкультурі британського аргю. *Наукові записки. Серія «Філологічна».* Острого : Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2013. Вип. 35. С. 118–123.
4. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live by.* New York : University of Chicago Press, 2008. 256 p.
5. Kozlova T. Cultural variation of orientational metaphors in pluricentric English. *Мова і міжкультурна комунікація: теорія та практика.* Київ: Ліра-К. 2020. С. 126–132.
6. Жукова Н. М. Особливості метафоричної репрезентації простору в австралійській англійській картині світу (к. XVIII – п. XX ст.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. наук. праць. Серія : Філологічні науки.* Чернівці : Книги-XXI, 2010. Вип. 22. Т. 1. С. 145–151.
7. Gelbrecht A. *Phraseology in Intercultural Communication.* Norderstedt : GRIN Verlag, 2011. 76 p.
8. Wang L., Yu S., Wang Z., Qu W., Wang H. A Study on Metaphors in Idioms Based on Chinese Idiom Knowledge Base. *Chinese Lexical Semantics. Lecture Notes in Computer Science / ed. by Su X., He T.* 2014. Vol. 8922. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-14331-6_43
9. Yasuda S. Learning Phrasal Verbs Through Conceptual Metaphors: A Case of Japanese

- EFL Learners. TESOL Quarterly. 2010. Vol. 44, No. 2. P. 250–273.
10. Orsman, H. W. (Ed.). *The Dictionary of New Zealand English. A Dictionary of New Zealandisms on Historical Principles*. Auckland: Oxford University Press, 1997. 956 p.
  11. Козлова Т.О. Роль британського діалектного субстрату у формуванні новозеландського варіанта англійської мови. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2019. № 6. P. 101–106. DOI : <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-6-17>
  12. Козлова, Т. О., Зюзюкова, С. Ю. Британські діалекти як джерело лексики австралійського та новозеландського варіантів англійської мови. *Нова філологія*. 2020. Т. 1. № 80. С. 247–252. DOI : <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-1-36>
  13. Kozlova T. O. Borrowing as an Interface for Multicultural Discourse: Aotearoa New Zealand. *Лінгвістичні студії*. 2019. № 37. С. 98–104.
  14. Kozlova T., Rudnicki M. Maori Loans in New Zealand English from a Language Ecology Perspective. *Scientific Journal of Polonia University*. 2020. Т. 39. № 2. С. 67–73.
  15. Kövecses Z. *Language, Mind, and Culture: A Practical Introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2006. 416 p.
  16. Hyde R. *Journalese*. National Printing Company, Pittsburg, 1934. 230 p.
  17. Begg A. *James Cook and New Zealand*. Shearer, Michigan, 1970. 171 p.
  5. Kozlova T. O. (2020). *Cultural variation of orientational metaphors in pluricentric English. Language and intercultural communication: theory and practice*. Kyiv: Lira-K. P. 126-132.
  6. Zhukova N. M. (2010). *Osoblyvosti metaforychnoi reprezentatsii prostoru v avstraliiskii anhlo-movnii kartyni svitu*. [Peculiarities of metaphorical representation of space in the Australian English-language picture of the world]. Scientific works of Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko: a collection of scientific papers: Philological Sciences. Chernivtsi: Books–XXI. Issue. 22. Vol. 1. P. 145-151.
  7. Gelbreht A. (2011). *Phraseology in Intercultural Communication*. Norderstedt : GRIN Verlag. 76 p.
  8. Wang L., Yu S., Wang Z., Qu W., Wang H. (2014). *A Study on Metaphors in Idioms Based on Chinese Idiom Knowledge Base. Chinese Lexical Semantics. Lecture Notes in Computer Science / ed. by Su X., He T. Vol. 8922*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-14331-6_43
  9. Yasuda S. (2010). *Learning Phrasal Verbs Through Conceptual Metaphors: A Case of Japanese EFL Learners*. TESOL Quarterly. Vol. 44, No. 2. P. 250-273.
  10. Orsman, H. W. (Ed.). (1997). *The Dictionary of New Zealand English. A Dictionary of New Zealandisms on Historical Principles*. Auckland: Oxford University Press.
  11. Kozlova T.O. (2019). *Rol brytanskoho dialektnoho substratu u formuvanni novozelandskoho variantu anhliiskoi movy*. [The role of the British dialect substrate in the formation of the New Zealand variety of the English language]. Scientific journal of Lviv State University of Life Safety "Lviv Philological Journal". No 6. P. 101–106. DOI: <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2019-6-17>

REFERENCES

1. Kozlova T., Poliezhaiev Yu., Saliy O. (2020). *Zovnishni ta vnutrishni stymuly rozvytku frazeologhii anhliiskoi movy v Avstralii*. [External and internal factors for the development of English phraseology in Australia] Bulletin of Zaporizhia National University: Collection of scientific works. Philological sciences. Vol. 1. № 1. P. 109-116.
2. Kozlova T. O. (2019). *United in Diversity: Cultural and Cognitive Grounds for Widespread Phraseologisms. Efficiency Level and the Necessity of Influence of Philological Sciences on the Development of Language and Literature*. Lviv-Torun : Liha-Pres. P. 91-108.
3. Zhukova N. M. (2013). *Kontseptualizatsiia znan pro liudynu v avstraliiskii anhlo-movnii kartyni svitu kintsia XVIII – seredyny XIX stolit ta yii vytoky v subkulturii brytanskoho arho*. [Conceptualization of knowledge about man in the Australian English - language picture of the world of the end of the 18th - the middle of the 19th centuries and its origins in the subculture of British slang. Proceedings]. Philological series. Ostrog: Ostroh Academy National University Publishing House. Issue. 35. P. 118–123.
4. Lakoff G., Johnson M. (2008). *Metaphors We Live by*. New York : University of Chicago Press. 256 p.
12. Kozlova T. O, Zyuzukova S. Yu. (2020). *Brytanski dialekty yak dzherelo leksyky avstraliiskoho ta novozelandskoho variantiv anhliiskoi movy*. [British dialects as a source of vocabulary of Australian and New Zealand varieties of English]. New philology. Vol. 1. No 80. P. 247-252. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-1-36>
13. Kozlova T. O. (2019). *Borrowing as an Interface for Multicultural Discourse: Aotearoa New Zealand*. Linguistic recordings. № 37. С. 98-104.
14. Kozlova T., Rudnicki M. (2020). *Maori Loans in New Zealand English from a Language Ecology Perspective*. Scientific Journal of Polonia University. Т. 39. № 2. С. 67-73.
15. Kövecses Z. (2006). *Language, Mind, and Culture: A Practical Introduction*. Oxford : Oxford University Press. 416 p.
16. Hyde R. (1934). *Journalese*. National Printing Company, Pittsburg. 230 p.
17. Begg A. (1970). *James Cook and New Zealand*. Shearer, Michigan. 171 p.